

A nemzeti szocializmus szociálpolitikája

ELŐADTA KOVRIG BÉLA

Az emberiség tagozódásának két nagy elve ütközik egymással az utolsó évszázad során. Az emberiséget függőlegesen tagozó nemzetiség elve, amely növeli a nemzetek öntudatát, életegységüknek önmaguk által való felismerését, amelyet kimélyít a nacionalizmusnak egyre erősödő mozgalma, ösztönélete és a szocializmusnak, szorosabb értelemben a proletár szocializmusnak az emberiséget horizontálisan tagozó, vagy legalábbis tagozni törekvő elve, az osztályképződés elve.

E két elv ütközése, egyszerűsre mind a nacionalizmus és a marxizmus értelemben vett szocializmus szellemi viaskodása.

Az utolsó évtizedek élményei megtanították a gondolkodni tudókat arra, hogy az emberiség közösségei a maga nagy harcát mint nemzetek, nem pedig mint osztályok harcolják. Ebből a felismerésből a tömeghangulatnak általánosuló nacionalizálódása állott elő, az a folyamat, amely tulajdonképpen a világháború során a lövészárkok demokráciájának élménye és küzdelme összeségében fogant.

A fascizmus megelégedett a szocializmus korábbi tömegeinek a nacionalizálásával. A német nemzeti mozgalom a maga integráló, a maga mindent átfogni akaró beállítottóságával nem elégedett meg a tömegeknek a nacionalizálásával: az ideológiát, az eszmét, a szocializmus alap gondolatát is nacionalizálni igyekezett.

A nemzeti szocializmusnak a szociálpolitikájáról szólva, felmerül most már a kérdés: lehet-e egyáltalán elképzelni a szellemi ötvözetét a történelmi idealizmusnak, a történelmi idealizmus nacionalista válfajának és a modern szocializmusnak, ami anyagelvű determinizmus.

A nacionalizmus és a szocializmus szociális ötvözeze elképzelhetetlen lenne abban az esetben, ha a szocializmus alatt valóban mást nem értenénk, mint a marxizmust. De a szocializmusnak csak egyik történelmi kategóriája, csak egyik megnyilatkozási válfaja az, amit általánosságban – általános fogalommal élve – szocializmusnak neveznek, amely tulajdonképpen csak proletárszocializmus, amelynek lényege nem egy az élet teljességét formálni akaró politikai akarat, politikai törekvés. A lényege egy nagy negatívum, ellenhatás a létezővel, a létező állammal, nemzettel, társadalmi közberendezéssel és a szerves létnek minden megnyilatkozásával szemben.

A marxizmus negatívuma nem szociálpolitikai programot megalapozni tudó társadalmi szemlélet. Éppen ezért pozitív politikai alkotó, cselekvést megalapozó gondolatok kialakításánál ennek a szocializmusnak szerepe nem lehet. Amikor a nacionalizmus és a szocializmus egybekapcsolódását vizsgáljuk, akkor nem is erre a modern értelemben felfogott, ebben a XIX. század egy történelmi kategóriájaként felfogott szocializmusra gondolunk. Az a szocializmus, amelyről azt mond-

hatnók, hogy örök szocializmus, az erkölcsi normából, a természeti törvényből kikövetkeztetett ideális társadalmi helyzet és a mindenkori életvalóság egybevetéséből áll elő.

Örök ez a szocializmus, mert a mindenkori életvalóság, talán sohasem felelhet meg, legalább is nem felel meg annak a társadalmi képnek, amelyet az erkölcsi norma követelményeiből kikövetkeztetünk. Ez az eszmei kép és az életvalóság mindig el fog térni egymástól. De éppen ebből az eltérésből származik az a feszültség, amelyből a mindenkori szociálpolitikai elhatározások kialakulnak és ezeknek a szociális reformra irányuló törekvésével együtt az örök szocializmus, mint vágyódás, mint törekvés támad.

Ez az örök etikai szocializmus, idealizmus! Etikai elvből, eszményből indul ki, ennek valóra válására törekszik a létező társadalmi rendben. Ez már összeegyeztethető az ideális célokra törekvő, szintén eszményt, a nemzet-eszményt érvényesíteni akaró nacionalizmussal. Természetesen a nacionalizmus vizsgálatánál sem szabad kiindulnunk annak elképzeléséből, hogy minden nacionalizmus egyenlő és minden korban egy ugyanazon szellemi tartalommal lép fel a történetben ez a tömeghangulati politikai beállítottság.

A nacionalizmus elemzésénél két elemmel találkozunk. A hagyományos történelem során kialakult élményközösségnek, a nemzetiségnek az öntudatával, – ez benne a nemzetiségi elv – és az idők során hazává szélesült szülőföld szeretetével, a pátrai szeretetével, a patriotizmussal.

Évszázadokkal korábban, a XVIII. század második feléig a patriotizmus volt az az érzület, amely áthatotta mindazokat, akik egy magasabb, a hivatásnál, a családnál az apróbb társadalmi szerves közösségeknél magasabb, szélesebb átfogó szerves közösség iránt éreztek lojalitást. Ez a patriotizmus egyenlő értékű volt a keresztény felfogásban a szülő iránti szeretettel és elsősorban ahhoz a földhöz tapadt, amely az atyák földje, az ősök földje, amely a legszerveesebb közösséget, a családot eltartotta, fenntartotta és amely a maga külső sajátosságai, környezete keretében megőrizte mindazoknak az életét, munkájának a nyomát, akik azt a földet megdolgozták, azon a földön alkotómunkát végeztek.

Ez a patriotizmus fejlődött ki a nagy nemzetegyenlőségek tömörülése, egymással ütközése, a szűk európai térben egyre növekvő népsűrűségből származó küzdelmek során olyan természetű öntudattal, amely már nem csupán a pátriához, az ősi földhöz, az államhoz, a társadalompolitikai élet formájához fűződik, hanem ahhoz a szerves^ a történelem során fokozatosan kialakult küzdelmi közösséghez, sorsközösséghez, amely egyszersmind a hagyomány hordozója. Természetesen ez a nacionalizmus annyiféle, ahány náció van. De a mindenkori nemzet belső értékeitől, nemzetközi hatalmi helyzetétől, geopolitikai fekvésétől, a szellemi fejlődésből ráháruló öszhatásokból következik, hogy egy nemzetnek egy adott történelmi helyzetben milyen a nacionalizmusa. A nacionalizmus tehát annyiféle, ahány nemzet van, és minden korban eltérő színezetű. De most kapcsolódjunk vissza a szocializmushoz. A szocializmus vajjon nem annyiféle, ahány társadalom van? Hiszen az erkölcsi norma követelményeinek és a társadalom mindenkori életvalóságának egybevetéséből áll elő a szocializmus mint program és a szocializmus mint törekvés. És vajjon ha a szocializmus mint törekvés és mint program a mindenkori társadalmi valóságra való erkölcsi színezetű reflexiókból áll elő és ha ez a mindenkori legszerveesebb, legátfogóbb, legmagasabbrendű társadalmi valóság a nemzet, akkor kérdezem: vajjon nem igaz-e az, hogy annyi szocializmus van, ahány nemzet van, – hogy minden szocializmus nemzet szerint különböző, hogy

minden szocializmus, – ha a szó való értelmének megfelel – egyszersmind nemzeti szocializmus?

A nacionalista politika mindenkor arra irányul, hogy biztosítsa egy nemzet életének és fejlődésének feltételeit. A szocializmus törekvése arra irányul, hogy elősegítse az emberi természetnek megfelelő társadalmi életformának a kialakulását. Ha ez utóbbi megvalósul, akkor a szocializmus törekvése megelőzi vagy megszünteti, de inkább megelőzi azokat a bontó törekvéseket, azokat a társadalomlázító törekvéseket, amelyek egy társadalmi együttműködés zavartalanságát veszélyeztetik. Tehát a szocializmus a nemzeti együvé tartozás tárgyi feltételeit alakítja ki, vagyis nem egyéb annál a törekvésnél, amely a leghathatósabban szolgálja azt a nacionalizmust, amely egy nemzet életvalóságának életfeltételeit kívánja biztosítani. A szocializmus teremti meg a társadalmi, gazdaság- etnikai feltételeit a nemzeti élet keretén belül ama nacionalizmus érvényesítésének, amely a legmagasabb potenciával, nemzetközi viszonylatban, kívánja a nemzet összes értékeit összpontosítani.

A nacionalizmus volt az, amely a szocializmust felszabadította a marxizmustól és lehetővé tette a marxizmus mögött és attól függetlenül az igazi szocializmus felismerését. Ezzel szemben az erkölcsi parancsot szem előtt tartó és az erkölcsi parancsot érvényesíteni törekvő szocializmus az, amely a humánumon keresztül megóvjva a nacionalizmusokat attól, hogy imperializmussá fajuljanak el. Ezért joggal állítom, hogy a legmagasabbrendű szerves közösségnek, a nemzetnek együvé tartozását az a szellemiség biztosítja, amelyben a nacionalizmus és a szocializmus szellemi ötvözeteként egységes szintézisben érvényesül. Ezért a nemzet egységének biztosításáért, a nemzet egységként való fejlődésének elősegítése érdekében kell nacionalizálni a szocializmust és kell szocializálni a nacionalizmust.

A *nacionalizmusnak és szocializmusnak* belső szellemi szerkezete eltérő. A szocializmus azért akarja az emberhez és annak természetéhez alakítani a társadalmi életformát, hogy ennek következtében minden ember a maga természetének megfelelő életet éljen, ami a közjó állapotának felel meg. Ezzel szemben a nacionalizmus a társadalmat magáért az öncélú nemzetért kívánja exponálni és megerősíteni.

De kérдем, vajjon ez az eszmei különbség nagy gyakorlati jelentőségű? Általános emberi szempontból vajjon nem mindegy, hogy valami azért erősíti-e az embernek, az egyénnek szellemi és fizikai birtokállományát, hogy ezen keresztül a nemzetet erősítse, vagy pedig a társadalmat azért alakítja át, hogy megfeleljen az emberi természet követelményeinek? Akár egyik oldalról, akár a másik, szellemi oldalról indulunk el, a cél szolgálatában az alapvető törekvés: védeni, erősíteni, érvényesíteni az embert.

A német viszonylatokra gondolva, immár egy évszázad óta tapasztalhatjuk, hogy a porosz állameszméből, az árja fajiség abszolút értékének hirdetéséből, ebből a közmeggyőződésből, valamint a német romanticizmusból ellenállhatatlan erővel árad az a nacionalizmus, amelyet a legmagasabb hatványra emelt Versailles és az az elnyomatás, amely alatt a németység a békekötést követő évtized során szenvedett. Ez a nacionalizmus, amely a külső nyomás ellenhatásaként fejlődött ilyen példátlan intenzitásúvá, szükségképpen szocializmust vett fel magába, nemcsak azért, mert minden nemzet érvényesítése, társadalmi érvényesítés, tehát ebből a szempontból szocializmus, hanem azért is, mert a társadalmi kérdést és az ellentéteket elmélyítette a németység háború utáni helyzete.

Akkor, amikor a német keresők egyharmada volt csupán olyan, aki az

emberhez méltó életstandardot jövedelméből fedezni tudta, amikor a magántulajdon rendjében közvetlen tulajdonnal az állampolgároknak csak 2.5 százaléka volt érdekelt, akkor elképzelhetjük, hogy nem volt túlnagy pártja egy olyan társadalmi, gazdasági formának, amelyben a magántulajdon szentségének és a tőke rentabilitásának az elve uralkodik.

Ehhez a társadalmi, gazdasági tényhez kapcsolódik egy másik tény is, még pedig a katonák szocializmusa. A világháború átalakította a tömegek gondolkodását. Azok, akik a hadsereg tagjai voltak, egy kollektív gazdasági, társadalmi közös-ségben éltek. Tapasztalták a fogyasztásnak, a szétosztásnak, de Ukrajnában, Belgiumban és egyebütt a termelésnek kollektív formában való vezetését is. A katonai gazdálkodás, a háborús gazdálkodás kifejezetten nem a rentabilitás elvét követte, hanem a társadalmi szükséglet, tehát a produktivitás elvét célzó és követő közgazdaság volt.

Mindazokban, akik hazatértek, felmerült a kérdés, hogy vajjon azt, amit tapasztaltak 4-5 esztendőn keresztül a hadbavonult seregnél, miért nem lehetne érvényesíteni a béke idején, a béke gazdálkodásában. Nem vették figyelembe azonban, hogy a termelésnek milyen lehetősége áll elő akkor, ha tartósan, a rentabilitás elvének mellőzésével folyik a gazdálkodás.

A német hadbavonult és onnan visszatérő férfiak jelentékeny részének közmegegyőződésévé vált, hogy a szocializmus az a gazdasági forma, amely más nacionalista, vagy nem nacionalista szellemtől függetlenül egy magasabb és emberhez méltóbb nép-élet kialakítására alkalmas. A katonáknak ez a szocializmusa egyrésztől, másrésztől a német gazdasági tények, együttesen kialakították azt a szintézist, amely a nacionalizmus és a szocializmus Ötvözetének nevezhető.

Mi most ennek a szociálpolitikája? Nem beszélek Winterhilféről, nem beszélek most a Jugendamt-ok és a különböző német szociális igazgatások megannyi vállfájáról. Nem beszélek pedig azért, mert kétségtelen, hogy a szociálpolitika ennél sokkal többet jelent.

A szociálpolitika, így a nemzetiszocializmus szociálpolitikája is, nem a gazdasági élet némi korrektívumát jelenti, nem az elesett embertársnak – nagyon helyesen – a megsegítését, sem a szervezett, sem a szervezetlen jótékonyságot, sem a közhatalom közigazgatási gyakorlatában, különösen az addig hatósági gyakorlatban a természet-szerű és nagyon helyes népgondozási tevékenységet illetően.

A szociálpolitika, a társadalompolitika a társadalomra irányul! Ennek a szellemegységét akarja megőrizni, a szellemegységét akarja fejleszteni, tehát mindig a nagy közösség a céltárgya a társadalompolitikának, mindig szervesen, a megelőző tevékenységek útján, koncepciózusán kívánja a népet a nemzeti életnek egy magasabb szintjére felemelni. Nem apró-cseprő törekvésekből áll ez, hanem szintézisből, amelynek eszméi, alapjai vannak és amely csak akkor lehet gyakorlati értékűvé, hogy ha a nemzetnek egy egységes munkaprogrammot, munkarendet, a népi életnek harmonikus összeműködését biztosító plánumát adja meg.

A német szociálpolitika, a nemzeti szocializmus politikája – szerintük – a német szocializmus megvalósítására irányul. Arra irányul, hogy a németiség belső értékei kibontakozását egyengetve, lehetővé tegye a politikai erőnek és teljesítménynek a legmagasabbra fokozását. Ez a szociálpolitika négy fontos célt tart szem előtt. Miután minden szociálpolitikának az állam a hordozója, ennek következtében a német szociálpolitika sem törekedhetik másra, mint az állam céljának a szolgálatára.

A német állam nem öncélú, a nemzeti szocializmus ideológiájában a német állam eszköz. Eszköze a fajnak, a faj megerősítése, tisztaságának megőrzése, fennmaradása érdekében. A német állam akkor éri el a hitlerizmus ideológiájának megfelelő célját, ha kibontja, elősegíti mindazoknak a faji értékeknek a kialakulását, amelyeknek kibontakozása együtt teremti meg a fajta életének megfelelő értékrendet, a faji birodalmat, a III. birodalmat.

Ha ez az állam elsődleges feladata, akkor természetesen az állam szociálpolitikájának elsődleges célja a faj védelme, a faj megerősítése, a faj érvényesítése. Ezt a politikát követi a németiség akkor, amikor megelőzi a nem megfelelő faj keveredések kialakulását, amikor a sterilizációs törvény rendelkezései alapján az értéktelen elemeknek a fajan való utánpótlását lehetetlenné teszi. Ezt a faj védelmi politikát követi akkor, amikor az összes szociális intézmények, jelesül a társadalombiztosítási intézmények munkáját arra állítja be, hogy a megelőzés, az egészségi ártalmak és a fajtát gyengítő biológiai károk megelőzése céljából koncentrálja a maga anyagi erőit. Ehhez a faji politikához csatlakozik egy párhuzamos törekvése a német szociálpolitikának, amit ők a vér és a rög aránytalansága megszüntetésének neveznek.

Mit értenek ezalatt? A demográfiai tényekre hivatkozással rámutatnak arra az ellentétre, amely a szerintük néptelen kelet területe és a nyugati Németország földtelen népes területe között mutatkozik. Rámutatnak arra, hogy a német népsűrűség ma már négyszögkilométerenkint 140, ugyanakkor, amikor a szomszédos francia népsűrűség négyzetkilométerenkint 75 lélek. Rámutatnak arra, hogy amíg a német keletnek egyes tartományaiiban 29 lélek, addig a Saarvidéken 450, a Rajna vidéken, Westfáliában 290 lélek esik átlagosan egy négyzetkilométerre. A társadalom szerkezetének tökéletes felborulását látják abban, hogy a keresőknek mindössze 17 százaléka lakik falun és akkor, amikor a birodalom alapítása idején, Bismark idején a 100.000-nél népesebb városokban a birodalom népességének csak 4.8 százaléka lakott, ott ma már annak 30 százaléka él. Ennek a társadalom szerkezeti egyensúly-bomlásnak a megszüntetése, a falusi népelemek megerősítése, a városba tódulás megfékezése, a falusi élet szépitése, civilizációs formáinak tökéletesítése, – mindez beletorkollik abba a nagy törekvésbe, amelyet ők jelszószerűleg a vér és rög aránytalansága megszüntetésének neveznek.

Természetes, hogy ennek a törekvésnek a szolgálata más természetű célkitűzéseknek is előnyére válik, mert például légvédelmi szempontból nem közömbös a nagyvárosi ipartelepek decentralizálása a vidéken és kitelepítése a falvakba. A marxizmussal szemben még mostan is állandóan folyó kemény küzdelem sikere és tartóssága szempontjából sem közömbös, hogy az ipari munkásság nagyvárosi tömegtömörülésekben él-e együtt, vagy pedig ezeket a tömörüléseket lassan, fokozatosan szétbontják és az ipar decentralizálásával egyidejűleg ezen az úton a proletariátus nagy tömegeinek felhalmozódását is lassan megszüntetik. Tehát ennél a törekvésnél tulajdonképpen belső hatalmi, katonapolitikai szempontok és célok támogatják a tulajdonképeni népszerkezet tökéletesítésére irányuló szociálpolitikai törekvéseket.

Azonban minden szociálpolitikának a központi problémája a nemzet munkarendjének megteremtése. Vannak nemzetek, ahol ez organikus fejlődés eredményeként áll elő. Ismét vannak nemzetek, ahol az ideologikus elvek annyira lenyűgözik a gondolkodókat, hogy először alakítják ki a maguk munkatervgazdasági elképzelését és ehhez igazítják az életet. A német álláspont szerint a nemzeti munka rendjét a liberalizmus korában a piaci mechanizmus állapította meg. A munka ott helyezkedett el, ahol a piaci

erők működése következtében a leggazdaságosabbnak, a legnagyobb munkabérrel dotálhatónak minősült. A munka jelentőségét, a munkának a szerepét, sőt a munka és a hozzá kapcsolódott munkás társadalmi jelentőségét az adta meg, hogy a piac, kiváltképpen a munkapiac mechanizmusa egy adott időpontban milyen jelentőséget és hol tulajdonított jelentőséget a munkának. Kétségtelenül egy középkorba nyúló keresztény gondolatot vált valóra – nem valószínű, hogy célzatosan – az az elgondolás, hogy a munkát nem szabad annak kifejtőjétől, a munkástól, a személyiségtől függetlenül izoláltan értékelni. A munka tulajdonképpen magának a személyiségnek a kibontakozása a nemzetközösség érdekében. A munka tehát annyit ér, amennyit a nemzetközösség céljainak szolgálatában ér. Tehát közösségi értéke, közösségi szempontból meghatározható jelentősége van a munkának, amelyet mindenkor nem a piaci mechanizmus eredményeként, ellenben a vele szerves összefüggésben megnyilatkozó személyiség szerint kell értékelni. A munkának ez a magas rangja az, amelyből kikövetkeztették a nemzeti munka rendjét.

A nemzeti munka rendjének két hatalmas pillére van. Az egyik az úgynevezett Arbeitsfront, a munka arcvonala, a másik a nemzeti munka rendjének nevezett birodalmi munkaügyi szervezet. A nemzeti munka arcvonala nem szakszervezeti központ, nem szakszervezkedés, hanem a termelés összes alanyi tényezőinek egyetlen közös egységbe összefogása a minél nagyobb munka-termelékenység, a minél nagyobb termelés, a minél szervezettebb munkakifejtés érdekében.

A termelés összes önálló tényezőinek – vállalkozó, magánalkalmazott, munkás - egybefogása, – ez a 20 milliónál több tagot számláló szervezetnek a célja. Fegyelmezni a termelést, arányt teremteni a különböző szociális funkciókat kifejtő egyének együttműködésében, nevelni a nemzeti életre, az állampolgári nevelésen keresztül vinni a népet és szoktatni a foglalkozási szakoktatás, átképzések, továbbképzések formájában. Ne gondoljuk, hogy itt új szakszervezkedésről van szó, hanem a munkának a megszerzéséről. Ennek részleteibe nem megyek bele. De fontos, hogy lássuk a különbségeket. Nem a termelés szervezete ez, hanem a termelésben résztvevők szociális szervezkedése. Itt nincsen szó hivatásrendiségről, a német társadalmi szervezeti forma nem korporatizmus. A korporatív gazdálkodás elvei Németországban nem érvényesülnek, a termelést az állam etatikus alapon szervezi meg, meghagyván a magánkezdeményt, a magántulajdont, de a tőkét, a munkának minden funkcióját és a vállalkozásnak minden jelentősebb megnyilatkozását alárendeli a nemzeti hasznosság elvének.

A munka szervezete egy nagy üzem-közösségekbe tömörülő üzemműködési oszlopsort jelent, ahogy a komplikált nyelvhasználatukban, illetve összetételükben említik. Betriebsorganisationssäule-k, vagyis olyan szervek, amelyek elsősorban foglalkozás szerint csoportosítják mindazokat, akik egy-egy foglalkozás keretében élnek és a községi, kerületi és a Gau-k szervezeti formáiban a területi elv szerint összefogják ezeknek a vertikális nagy foglalkozási szervezeteknek egy-egy területi, szervezeti képletét. Előnye ennek a nagy átfogó munkaszervezésnek az, hogy nincsenek párhuzamos szakszervezeti törekvések, ennek következtében nincs is a belső termelési érdekeket és a nemzeti érdekeket súlyosan károsító osztályharcos tünet. Az összes munkások szakszervezeti járulékába pedig hatalmas, nagy szociális intézményeket lehet felépíteni, olyan intézményeket, amelyek nem csupán anyagi előnyök juttatására valók, hanem elsősorban a közgondolkodásnak a fejlesztésére, a munkás nemzetbe tagosulásának az elősegítésére. Ez a 400,000.000 ingyen munkaóra munkaértékét kifejtő és 1,500.000 igazgatási tisztviselőt foglalkoztató Arbeitsfront, tulajdonképpen Európának most a leg-

hatalmasabb, a legátfogóbb – nem mondhatom – társadalmi öntevékenysége, de társadalmi szervezési formája. Nem öntevékenység, mert a vezéri elv alkalmazásával minden, ami benne történik, az állam irányítása, az állam ellenőrzése, többnyire az állam kezdeményezésére megy végbe.

Ha a nemzeti munka német rendjét látjuk, akkor az első pillanatra azt hihetjük, hogy társadalmi öntevékenysége bizonyos demokrácia van Németországban. Hiszen minden egyes üzemben vannak üzemi választmányok. Ezek tanáccsal, javaslattal igyekeznek az üzemek belső viszonyait javítani, tökéletesíteni. Hogyan van tehát az, hogy még sincsen üzemi demokrácia Németországban? Miért beszélünk német etatizmusról? Azért, mert ezen a vonalon is érvényesül a vezéri elv. A vállalkozó romantikusan az üzem Führer je, a munkavállalók egy-egy üzemben a munkáscsapatot, a Gefolgschaft-ot jelentik, akik követik a küzdelmekben, a harcban a vállalkozót. Ennek az üzemnek, az üzemi csapatnak a kis önkormányzatát, az üzemi választmány tagjait, voltaképpen a vállalkozó jelöli ki, – igaz, hogy az üzemi pártsejt vezetőjének meghallgatásával, tehát a pártpolitikai szerepet az üzemben irányító tényező együttműködésével. Ezenfelül az, ami életvalóság és ami nem papiros intézkedés: a birodalom impériuma, a birodalom hatalma a munkaügy vonatkozásában. Mert a munkafeltételeket nem az üzemben tárgyalják meg. A munkabér és a munkaidő kérdését, az üzemi rend vezető irányelveit, a birodalomnak munkaügyi biztosítását a birodalmi munkaügyi miniszter irányításának, utasításának megfelelően szabályozzák. Jól hangzik: Treuhand der Arbeit, – ez a neve egy munkaügyi biztosnak. Funkciója egy-egy gazdasági területen, vagy egy-egy rokonszakmában kizárólagos joggal meghatározni a minimális munkabéreket, sőt ma egy-egy nagyüzemnek részletekbe menő munkafeltételeit és ellenőrizni az egész munkaügy összes megnyilatkozásait.

Valószínűleg mindenki azt gondolhatná, hogy ennek eredményeként a munkások és alkalmazottak anyagi megélhetésében példátlan fellendülés következett be. Szó sincs róla. Kizárólag a német munkaügyi minisztériumnak az adatait ismertetem. Az eszmék terjesztése során szeretnek arról beszélni, hogy 1933-ban még csak 26 milliárd volt a kifizetett fizetés és munkabér, ezzel szemben már 1937-ben 38 milliárd márka. De amikor ezeket az adatokat összehasonlítjuk, akkor elsősorban figyelembe kell vennünk azt, hogy 1937-ben – 1933-al szemben 7,000.000 munkavállalóval több, összesen 20,000.000 munkavállaló dolgozott a német termelésben, épen a munkapiaci válság megszüntetésének, a munkanélküliség leküzdése és a nagyarányú hadfelszerelési tevékenység útján biztosított munkaalkalom megteremtése révén.

Nézzünk egy kissé a számok mögé. Az 1913. évet index-alapnak elfogadva (1913 = 100) a szakmunkások bére 1933. közepén 78.4 volt, 1938. átlagában 78.5. Az órabér, – hangsúlyozom – a válság mély pontja, 1932-1933. óta a német hivatalos statisztikai adatok szerint nem emelkedett. De ugyanakkor figyelembe kell vennünk azt is, hogy a megélhetési költségek indexe – ismét 1913-al összehasonlítva – 1933-ban 118 volt, 1938-ban 126.

Ezek szerint tehát a reál-órabér, az órabér reális értéke, az u. n. Machtübername óta a hivatalos kimutatás szerint csökkent. Ez az, amely a szakmunkásokra érvényes. Ez nem jelenti azt, hogy a munkásság keresete ilyen mértékben visszaesett volna. Ugyanis a korábbi évtizedben általánosuk 8 órai munkaidő helyett az 1938. évi munkaügyi törvény 10 órában állapítja meg a napi munkaidő standardot és ezenfelül szinte korlátlan mértékben túlóráztatást engedélyez. Ez a túlóráztatási engedély

természetesen a nemzetpolitikai szempontból legfontosabb iparokban túlórázási kötelezettséget jelent.

Ha tehát most már nem az órabért, hanem a heti átlagos összeresetet vesszük szemügyre, akkor azt tapasztaljuk, hogy 1913-mal (= 100) szemben a heti összereset reális értékének az indexe – nem a szakmunkások, hanem az összes munkavállalók keresetét figyelembe véve – 106, az órabér reális értéke pedig az árdrágulások figyelembevételével 99. A német munkásság tehát – mondhatjuk – vásárló erőben kifejezve, átlagosan 5-6%-kal több vásárlóerőt kap munkájáért, mint 1913-ban, viszont az átlagos napi munkaidő most 11 és fél óra, tehát több, mint a wilhelmin időszak alatt, a háború előtti utolsó évben volt az átlagos munkaidő.

Meggyőződésem, hogy helytelen lenne kizárólag a munkaidő és a munkabéradatok alapján elbírálni egy nép élethelyzetét. Figyelembe kell venni más tényezőket is. Elsősorban figyelembe kell venni azt a munka-étoszt, a termelésnek azt az új szellemét, amelyről ha sűrűn járunk Németországban, tapasztalhatjuk, hogy átjárja az összes üzemeket. A magam részéről a Raj na-vidéktől kezdve Berlinig, Hamburgtól kezdve Bajorországig az üzemek belső életének sorozatát láttam. Meg kell állapítanom, – ami ellen különben tiltakoznak – teljes demokratizmus van az üzemekben; nem demokrácia a vezetésben, hanem az ember és ember közötti érintkezésben. A vezetők, a mérnökök, * a munkások és a tanulatlan napszámosok közötti érintkezésben ugyanazon nemzethez való tartozásból is kétségkívül származó mélységes együvértartozási érzet tapasztalható. Tapasztalható a rokonszenv, az udvariasság, az egymás szempontjainak a megértése és olyan felfokozott testvériesülés a nemzet különböző tagjai között, amit – sajnos – nem minden országban lehet megfigyelni.

Az a nagy termelés-potencia, amely Németországban kialakult, nemcsak annak tulajdonítható, hogy a munka megkapta a maga teljes rendjét, nemcsak az organizatorikus német képessége, teljesítménye ez, hanem annak van ebben szerepe, hogy a munka a társadalomban érvényre jutott és annak a mélységes együvértartozásnak, átérzésnek is szerepe van ebben, amely jellemzi az emberek közti viszonylatokat a német termelésben. Ezt a szellemet kétségtelenül fokozza mindaz, amit ráépítettek a munka frontjára, az Arbeitsfrontra. Tehát a Schönheit der Arbeit-nek nevezett az a törekvés, amelynek keretében versenyeznek az üzemek, hogy mentől szebbek legyenek az üzemhelyek, hogy minél egészségesebb, higiénikusabb, éltetőbb legyen a munka környezete és minél nagyobb legyen a belső rend és biztonság az üzemek életében. Ez a törekvés, amelyben versenyez – hangsúlyozom – kisipar, – mindegyik a maga foglalkozása keretében –, a nagyipar és a kereskedő cégek egyaránt, kétségtelenül olyan környezethez juttatta a munkást, amelyben lehet munkaerő, lehet a munkaerőnek munkaörömtől sarkalt kibontakozása. Mert mindez nagyon rentábilis, mindez biztosít nagyobb munkakedvet, munkaörömet, tehát nagyobb kvalitásbeli teljesítményt.

Ugyancsak ennek a szellemnek a kibontakozását segíti elő az úgynevezett Kralt durch Freude, amelyet teljes mértékben az angol kezdeményezésre Olaszországban megvalósított Dopolavoro utánzásaként szerveztek meg. Nem beszélek róla bővebben. Kétségtelen az a körülmény, hogy a munka nem vált robottá és a munkás jól tudja, hogy az a teljesítmény, amelyet nyújt, részben anyagi megalapozása teljes létének, részben bekapcsolódás a nemzeti erő kifejtésbe, egy hatalmas nemzeti teljesítménybe, – magával hozza, hogy minden munkás meg van győződve arról, – amint nagyon soknál tapasztaltam – hogy az, amit nyújt, éppen annyira közszolgálat, mint egy tiszt-

nek vagy állami tisztviselőnek a közszolgálata. Szóval a nemzeti közszolgálat és ebbe való bekapcsolódásnak a tudata – ez az a két elem, amely a munkakifejtésnél ösztönzőleg hat. De az is Ösztönöz, hogy a munka után jön valóban emberhez méltó megélhetés. Emberi megélhetés abban az értelemben, hogy jönnek megfelelő otthonok. 300-350.000 ház épül évente Németországban. A munkásházak lakásainak átlaga 3 szoba, illetve három helyiség, beleértve a konyhát. Minden vidéken olyan lakások, olyan otthonkeretek vannak, amelyek a vidék életérzésének, a hagyományos vidéki élet stílusának, az ottani népi gondolat formáinak leginkább megfelelnek. Nem hatalmas házblokkok nem a kollektívizmust elmélyítő és az egyéniséget teljesen feloldó, hatalmas nagy lakótömbök, bércsarnyák, hanem ezzel szemben szüntelenül a szerves életre emlékeztető és minden vidék sajátosságaival, múltjával, hagyományaival számoló otthonkeretek. De ott van a Kraft durch Freude intézmény, amely gondoskodik arról, hogy az a munkás, aki részére az új uralom és a nemzeti szocializmus ideológiája magasabb munkabért, jobb munkafeltételeket nem biztosított – az új munkaerő kudarcsalásával megszerezheti mindazokat a legitim életszükségleteket és apró életörömekeket, amelyekre korábban, talán magasabb bérszínvonal mellett nem is gondolhatott. A társadalmi feltételek között, különböző társadalmi rétegek között dúló irigységet, amely rendszerint gyűlöletté fajul, megszünteti, ennek elejét veszi az, ha a munkás tudja, hogy módjában van évenként két hetet utazni, tengerparton, kies vidékeken családjával együtt üdülni, polgáriásodott formában szórakozni... Igaz ugyan, hogy egyelőre csak a szakmunkásoknak. Ebben a vonatkozásban további haladás tapasztalható, ú. m. népaútot megvásárolni, kultúráját fejleszteni és mélyíteni, tehát a kultúrértékek birtokába lépni. A munkás tehát a személyiségéhez méltó életet élhet, ennek következtében a kultúrértékek felvételére alkalmassá válik. Enélkül a beállítottság nélkül, az ehhez szükséges szervezeti keretek megalapozása nélkül bizony Németország nem mutathatná fel azt a munkateljesítményt, amely végeredményben nemzetközi hatalmi helyzetére is kihatott. Ahhoz, hogy tényleg a munka optimálisan, a közösség javára érvényesüljön, meg kellett szervezni a munkapiacot és ott megteremteni a munkarendet. Ez sikerült is olyan mértékben, hogy 1933-mal szemben, jelenleg 7,500.000-rel több munkavállaló dolgozik a versaillesi határok között élő birodalomban. Természetesen abból, hogy 6,000.000 volt 1932-33. telén a munkanélküliek, a munkahiányosok száma, nem szabad túlzott következtetést levonni, hanem figyelembe kell venni azt, hogy a világgazdasági válság mélypontján jutott a nemzeti szocializmus uralomra s a Machtübernahme ezzel a mélyponttal esik egybe. Ha a szociális és gazdasági viszonylatban összehasonlítjuk mindazt, ami történt a Machtübernahme óta, akkor a mai jelenségeket a világgazdasági válság mélypontján található jelenségekkel hasonlítjuk össze. Igaz a statisztika, de ennek a statisztikának az értékelésénél ezzel a szemponttal számolni kell. A munkapiac körülményeinek megállapításánál két nagy elvet kell figyelembe vennünk. Az egyik az, hogy a munkás nem ott helyezkedhet el a munkapiacon, ahol akar, mert nemzetpolitikai, illetve állampolitikai szempontból minden német ott köteles dolgozni, ahova a termelésben kirendelik. Nem mindenki léphet abba a foglalkozásba, amelybe akar, mert a 25 évesnél aluli munkásfelvételek előzetes hatósági engedélyhez vannak kötve és a vállalkozó nem alkalmazhat tetszése szerint munkásokat, mivel bizonyos vállalkozásokra szóló érvénnyel a munkásfelvétel nem személy szerinti kiválasztás útján történik, mert az alkalmazotti-, a munkáskeret megállapítása szintén előzetes hatósági engedélyhez van kötve.

Ebből folyik az az elv, amely teljesen közgazdasági értelemben vett szocializmus, hogy az értékek, így a munkaerő mint érték a piacon ne ott helyezkedjék el, ahol pillanatnyilag a legrentabilisabb gazdasági szempontból a munkateljesítmény, hanem ott dolgozzék, ahol a közösség szempontjából, például hadfelszerelési szempontból, a legfontosabb a munkakifejtés.

Ha ezeket a kényszerrendszabályokat felsorakoztatjuk, láthatjuk, hogy a kapitalisztikus gazdálkodást Németországban nem váltották fel egy új gazdálkodási formával, amint ahogyan általában mindig megbukik minden olyan törekvés, amely máról-holnapra vagy egyik évtizedről a másik évtizedre gyökeresen át akarja alakítani egy elv, egy racionalisztikus szempont szerint az egész közösség életét és magát az ember természetét. Nem! A német uralom, a nemzeti szocializmus ideológiájának megfelelő kényszerrendszabályokkal szocializmust teremt a kapitalizmus szélesebb körében, azokban a gazdasági szektorokban, amely gazdasági szektorok működése a legfontosabb a közösség szempontjából. Természetesen minden kény szerrendszabály újabb kényszerrendszabály kibocsátását teszi szükségessé. A szocializmusnak a beállítása – ha szűk hatáskörben is – a német életbe, maga után vonja ennek a szocialista szektornak a tágulását, mert éppen a vezető, irányító szempontoknak gyakorlati keresztülvitele mindig szükségessé teszi, hogy újabb meg újabb kényszerrendszabályokkal kiegészítsék a kényszergazdálkodásnak azt a rendszerét, amely a legfontosabb német iparokban már» érvényben van.

Lehetetlenség egy előadás keretében átfogni egy birodalomnak a szociálpolitikáját. Néhány irányban próbáltam bemutatni, néhány kontúrt próbáltam felvetíteni. Gondoljuk meg, hogy ez a szociálpolitika kétségtelenül és különösen ennek szellemisége, munka-étosza nyilvánvalóan egyik tényezője volt – és ma is az – a német hatalom felemelkedésének. A szociálpolitika érvényesítése nélkül Németország munkateljesítményben és ezáltal nemzeti teljesítményben sem jutott volna el mostani hatalmi helyzetéhez. De amikor mindezt megértjük, tudnunk kell azt is, hogy az a szociálpolitika, amelyet a német szocializmus megvalósításához vezető útnak jelölnek meg, ismét egy életvalóság ismeretéből, eszméknek az életvalóságra rávetítéséből támad.

Ha a magyar szociálpolitikát akarjuk bármilyen más tapasztalatok értékesítésével is szolgálni, akkor gondoljuk meg, hogy nekünk az erkölcsi elvet és ennek követelményeit a magyar életvalóságra kell vetíteni. A magyar életvalóságra való vetítésből pedig a szociálpolitikának szükségképen más iránya, programjának más lényege alakul ki, mint Németországban, ahol az eszméket a német valóságra vetítették. És akkor, amikor az eszmének és életvalóságnak az egybevetítéséből kialakul a magyar szociális program és a magyar patria iránti szent lojalitással és a magyar véres-könnyes sorsközösségnek a szerelmével és áldozatos szolgálatával akarjuk valamennyien keresni a mi szerencsétlen – remélhetőleg most már mind szerencsésebb – nemzetünk felemelkedésének útját, sohase feledkezzünk meg arról, amire más népek élete tanít, hogy nemzeti ideált és szociális eszményt csak együtt, de egymástól elválasztva nem szolgálhatunk soha.